

فرهنگ جامع زبان فارسی

جلد دوم

۱- اخیی

زیب سطر

علی اشرف صادقی

ویراستار ارشد

علی اشرف صادقی

سرپرست اسناد

تهران

۱۳۹۵

www.ketab.ir

فهرست‌نویسی پیش از انتشار:

- سرشناسه: فرهنگستان زبان و ادب فارسی، گروه فرهنگ‌نویسی
- عنوان و نام پدیدآور: فرهنگ جامع زبان فارسی / تدوین و ویرایش گروه فرهنگ‌نویسی، فرهنگستان زبان و ادب فارسی؛ زیر نظر علی‌اشرف صادقی.
- مشخصات نشر: تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۱۳۹۲ -
- مشخصات ظاهری: ج ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۵) (فیپا).
- فروست: فرهنگستان زبان و ادب فارسی؛ ۱۱۲.
- شابک: دوره: ۸-۳۷-۳۷-۱۴۳-۶۰۰-۹۷۸؛ ج ۱: ۶۰۰۰۰۰ ریال؛ ۴-۳۵-۱۴۳-۶۰۰-۹۷۸؛ ج ۲: ۹-۰۶-۸۷۳۵-۶۰۰-۹۷۸
- وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
- موضوع: فارسی - واژه‌نامه‌ها
- شناسه افزوده: صادقی، علی‌اشرف، ۱۳۲۰، ناظر
- شناسه افزوده: فرهنگستان زبان و ادب فارسی
- رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ ف۴۱۸/ف۲۹۵۴ PIR
- رده‌بندی دیویی: ۴۴۳
- شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۳۵۷۹۱

مجله زبان و ادب فارسی

مجله زبان و ادب فارسی

مجله

زبان و ادب فارسی

ناشر: فرهنگستان زبان و ادب فارسی

تهران، بزرگراه حقانی، مجموعه فرهنگستان‌ها، فرهنگستان زبان و ادب فارسی،

تلفن: ۶۸-۸۸۶۴۲۳۳۹؛ کد پستی: ۱۵۳۸۶۳۳۲۱۱؛ صندوق پستی: ۶۳۹۴-۷۱

فرهنگ جامع زبان فارسی

جلد دوم

۱- اخبی

زیر نظر علی‌اشرف صادقی

چاپ اول: ۱۳۹۵

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر بازرگانی

قیمت: ۱۲۰۰۰۰۰ ریال

همه حقوق برای فرهنگستان زبان و ادب فارسی محفوظ است.

فهرست

پیشگفتار یازده

تکمله راهنمای استفاده از فرهنگ سیزده

کتابنامه‌ها

- کتابنامه ۱ (منابع اصلی) سی و پنج
کتابنامه ۲ (منابع فرعی) چهل و هفت
کتابنامه ۳ (فهرست منابع اینترنتی) چهل و هشت
کتابنامه ۴ (فهرست نام منابع) پنجاه

نشانه‌ها

- نشانه‌های اختصاری پنجاه و نه
نشانه‌های عمومی پنجاه و نه
نشانه‌های بخش ریشه‌شناسی پنجاه و نه
نشانه‌های بخش تخصصی شصت و یک
نشانه‌های آوایی شصت و پنج

متن فرهنگ ۳

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار

مجلد حاضر از نظر مدخل شدن بعضی واحدها و نیز از نظر ارجاع گونه‌های مدخل‌ها به هم و بعضی نکات دیگر که در زیر به تفصیل به آن‌ها پرداخته می‌شود با مجلد اول فرهنگ تفاوت‌هایی دارد. مهم‌ترین تفاوت این دو مجلد نحوه مدخل شدن فعل‌های مرکب است. نگارنده در هنگام ویرایش مطالب این مجلد متوجه شد که مدخل نکردن فعل‌های مرکب به صورت مستقل و تنها فهرست کردن فعل‌هایی که با یک اسم یا صفت همراه می‌شوند و فعل مرکب می‌سازند، با عنوان «با هم آید» اشکالی اساسی دارد، به این معنی که چون برای هر تفکیک معنایی حداکثر ده شاهد از ده قرن تاریخ زبان فارسی نقل می‌شود، افعال مرکب و زمان ورود آن‌ها به زبان فارسی به درستی در شواهد منعکس نمی‌شود و بدین ترتیب، در مورد این افعال اطلاعات زیادی از دست می‌رود. مثلاً اگر واژه «اجتماع» را در نظر بگیریم، از آنجاکه سرچشمه این کلمه مربوط به خود این کلمه و نه فعل‌های مرکبی است که با آن ساخته شده‌اند، بعضی از این فعل‌ها مرکب بدون شاهد باقی می‌مانند و کاربران فرهنگ در نمی‌یابند که مثلاً «اجتماع کردن» از چه قرن وارد زبان فارسی شده است. همین‌طور است وضع فعل «نمودن» به معنی «کردن» که همراه با اسم‌ها، فعل‌های مرکبی مانند «اجتماع نمودن»، «احترام نمودن» و جز آن‌ها می‌سازد. از این رو، تصمیم گرفته شد که این فعل‌های مرکب مدخل مستقل شوند و برای همه تفکیک‌های معنایی آن‌ها شاهد آورده شود. با این روش مشخص شد که، برعکس تصور رایج، بسیاری از این فعل‌های مرکب در سده‌های اخیر به وجود آمده‌اند نه در قرن‌های پیشین. به بعضی نکات دیگر به تدریج، در هنگام تعریف مدخل‌ها پی بردیم. این نکته‌ها نیز همه یادداشت و در شیوه‌نامه گنجانده شد که در زیر به آن‌ها نیز اشاره می‌کنیم. نکته دیگر مربوط به واژه‌های مصحف است. از آنجاکه بسیاری از این واژه‌ها در فرهنگ‌های فارسی ضبط شده‌اند و کاربران فرهنگ‌ها آن‌ها را در این فرهنگ‌ها دیده‌اند، تصمیم گرفته شده که غالب این واژه‌ها نیز مدخل شوند، ولی توضیح داده شود که مصحف چه کلمه‌ای هستند و تعریف آن‌ها در ذیل صورت درست آن‌ها آورده شود. ما بر طبق تصمیم اولیه، بعضی از این کلمات را حذف کرده بودیم، مانند کلمه «آزیر» که فرهنگ‌ها آن را به معنی آزار ضبط کرده و شعری از انوری به شاهد آن آورده‌اند (رجوع به دیوان انوری نشان می‌دهد که آزیر تصحیف «ادبیر» ممال «ادبار» است)، اما در بعضی موارد این صورت‌های مصحف را با قید مصحف بودن آن‌ها درج کرده بودیم، مانند «آسموغ» که به نظر ما مصحف «آشموغ» است. در حرف الف کلیه صورت‌های مصحفی که در فرهنگ‌ها و بعضی متون ضبط شده‌اند، مدخل شده‌اند، ولی تعریف آن‌ها در ذیل صورت درست آن‌ها آمده است، مانند کلمه «ابکاره» به معنی زمین مزروعی که دریافته‌ایم مصحف «انگاره» است.

نکته دیگر که در آغاز این مقدمه به آن اشاره شد ارجاع متقابل مدخل‌های مرتبط به هم است. از آنجاکه گونه‌های مختلف یک واژه فقط یک بار و آن هم در ذیل گونه پربسامدتر تعریف می‌شود و بعضی از این گونه‌های پربسامد از نظر الفبایی در ذیل حروف دیگر الفبا قرار می‌گیرند و ما نمی‌توانسته‌ایم تعریف این مدخل‌ها را به جلدهای بعد احاله کنیم، در این باره نیز چاره‌ای اندیشیده‌ایم که در تکمله زیر به تفصیل به آن پرداخته‌ایم. بعضی نکات کوچک‌تر را نیز که کاربران پس از مراجعه به جلد اول متوجه شده و ما را به آن توجه داده‌اند در تکمله لحاظ کرده‌ایم. برای مشخص شدن تفاوت در شیوه و سهولت دسترسی کاربران، تغییرات مجلد حاضر را به بخش متناظر آن در راهنمای مجلد اول نیز ارجاع داده‌ایم.

در مورد شواهد واحدهای واژگانی تخصصی گفتنی است که اگر برای این واژه‌ها فقط از سی سال اخیر شاهد داشته باشیم، از ذکر شاهد خودداری کرده‌ایم، ولی اگر از قبل از این دوره در پیکره شواهدی وجود داشته باشد، آن‌ها را تا دره معاصر ذکر کرده‌ایم.

برای آن دسته از واحدهای واژگانی معاصر که در پیکره شاهد مناسبی وجود نداشته‌است به جای استفاده از مثال ساخته خود تعریف‌نگار، از اینترنت بهره گرفته‌ایم، ولی کوشش کرده‌ایم حتی الامکان منبع و نویسنده شاهد را بیابیم و ذکر کنیم. در این واحدهای واژگانی گفتاری و اصطلاحات کوچه و بازار گاه این امر ممکن نبوده‌است و ناچار شده‌ایم به ذکر کلمه این رت اکتفا کنیم.

علی اشرف صادقی